

zprávy

Z JEDNÁNÍ VÝBORU PSYCHIATRICKÉ SPOLEČNOSTI

dne 10. května 2010

✓ Paní Dita Králová (Guarant) informovala výbor o zajištění kreditů na vědeckou schůzi pro psychiatry a sestry, dále přislíbila ve spolupráci s AKR zajistit kredity i pro psychology.

✓ Výbor projednával návrh nových stanov společnosti, o možnosti asociovaného členství se bude na dalších jednáních ještě diskutovat.

✓ Byla projednávána otázka spolupráce mezi PS ČLS JEP a ČPS. Výbor rozhodl, aby složení výboru PS ČLS JEP bylo totožné se složením výboru ČPS, tudíž stávající členové ČPS, kteří nefigurují ve výboru PS ČLS JEP, dobrovolně rezignovali na členství ve výboru ČPS.

✓ Výbor odsouhlasil znění pokladní zprávy s tím, že zatím nebyla vyčíslena daň za rok 2009. Výbor odsouhlasil znění revizní zprávy, dále zprávu o činnosti s tím, že bude prezentována jako poster v posterové sekci, dále byly odsouhlaseny stanovy, které budou prezentovány jako poster. Na valné hromadě zazní zpráva o činnosti ČPS a vztahu s PS ČLS JEP.

✓ Na národním psychiatrickém sjezdu ve Špindlerově Mlýně budou vyhlášeny následující ceny: vítěz Ceny za nejlepší poster bude oznámen v sobotu 12. 6. 2010; do Novinářské ceny bylo přihlášeno 32 příspěvků, vítězem se stala paní Lucie Hášová s článkem „V zajetí paniky“ publikovaným v MF Plus; Cena mladých psychiatrů bude vyhlášena v závěru sjezdu prof. Češkovou.

✓ Předseda PS prof. Raboch informoval výbor o návrhu účasti hostů na mezinárodním kongresu IC Praha v roce 2012.

✓ Výbor obdržel dopis z MZd ČR s dotazem, kdo se zabývá léčbou boreliózy. Výbor konstatoval, že bohužel v sou-

časné době není výboru známá osoba, která by se tímto problémem zabývala.

✓ Výbor obdržel dotaz z Okresního soudu Plzeň-jih, zda může lékař odmítnout ochrannou léčbu pro závislé či toxikované pacienty a dále pro pacienty se sexuální deviací v případě, že lékař nemá atestaci k těmto výkonům. Výbor se k dotazu vyjádřil tak, že lékař má právo odmítnout, pokud nemá příslušnou atestaci.

✓ Prof. Libiger souhlasil s tím, že se nadále bude věnovat činnosti vzdělávání a vzdělávacích programů. Prof. Blahoš, prezident ČLS JEP, poslal PS dopis s informací o rozšíření základních kmenů na 16.

✓ Magistrát hl. města Prahy žádá dle zákonných norem zasílat jména pacientů zařazených do substitučních programů.

✓ Doc. Praško informoval výbor o organizování kurzu psychoterapeutického minima, o uznání akreditace MZD ČR a snaze o ucelený program minima. Kurz bude zpoplatněn. Spoluorganizátory budou PS a PTC.

✓ Novou členkou PS ČLS JEP se stala MUDr. Veronika Veselá (PL Bohnice). Dále byly podány žádosti na snížení členského poplatku z důvodu mateřství, které byly schváleny: MUDr. Pavla Stopková, MUDr. Martina Chobotová, MUDr. Renata Kovandová, MUDr. Vladislava Šemberová, MUDr. Zlata Táborská, MUDr. Katarína Hánělová, MUDr. Denisa Kuchválová, PhDr. Hana Janečková, MUDr. Katarína Adamcová.

✓ Předsedou příští dopolední schůze dne 1. 9. 2010 bude as. MUDr. Martin Anders.

Zapsal: doc. MUDr. Radovan Příkryl, Ph.D.

ODKAZ DOC. MUDR. SVETozARA NEVOLEHO

MUDr. Zdeněk Bašný sen.

Praha

Rok 2010 je stým výročím narození a pětáctýřicátým výročím úmrtí významného českého psychiatra docenta MUDr. Svetozara Nevoleho. Je možno se zamyslet nad tím, co výsledky usilovné činnosti tohoto nesmírně, téměř

až na hranici geniality nadaného myslitele, mohou znamenat pro současnost.

Jako společník dovedl zaujmout přítomné přímo gejířem vtipných nápadů, výstižnou karikaturou osob, s nimiž

se setkával. Na druhé straně s velkou pečlivostí přešetřoval na svém pracovišti všechny nově příchozí duševně nemocné a často nacházel zvláštní patopsychické fenomény, které spolupracovníkům ušly. Trpělivě vysvětloval, v čem spočívají, kdo je již popsal a kde se o tom mohou dočíst. Při vizitách, ať již na klinice, kde bylo několik desítek nemocných, nebo v léčebně, kde bylo jen na jednom pavilonu sto lůžek, chtěl mluvit s každým nemocným.

Jeho touhou bylo poznat, jak nemocný vnímá, co cítí, co si myslí a čím je podmíněno jeho jednání. Možno soudit, že jeho snaha se projevovala ve čtyřech směrech.

V prvním směru šlo o poznání, pochopení a popsání vnímání duševně nemocných. Doc. Nevoles publikoval práce o eidetismu, vidinách očí, pseudohalucinacích, halucinacích, iluzích, halucinacích ohně, barevných snech, smyslových iluzích, lucidních snech.

Aby sám poznal psychické změny vznikající pod vlivem delirogenů, navodil si otravu mezkalinem. Své prožitky přednesl v přednášce ve Spolku lékařů českých: „O novodobých výzkumech v psychiatrii a psychopatologii pomocí otravy mezkalinem“ a psal o nich ve své studii „Z fysiopatologie smyslu prostorového se zřetelem k experimentální otravě mezkalinem. O čtyřrozměrném vidění“ (1947). Vylíčil vliv otravy mezkalinem na prostorový smysl a dospěl k názoru, že v ní může být dána možnost vícerozměrného vnímání, halucinacím čtvrtého prostoru. Považoval možnost vícerozměrného vnímání za potenciálně danou lidské biologické strukturu. Dospěl k názoru, že překročení hranice původního lidského prostředí člověka, pronikání do tajemství makrokosmu a mikrokosmu si vynucuje i reorganizaci lidské mentální struktury, přičemž psychopatologie umožňuje nahlédnout do skrytých vloh a schopností lidského druhu.

I když některé názory doc. Nevolesho je možno považovat za diskutabilní, celá tato práce svědčí o velkém rozhledu v oborech s psychiatrií souvisejících, zvláště pak o nesmírné invenci a originalitě tohoto tvůrce. Je také hodnocena v současnosti filosofy PhDr. Kateřinou Svatoňovou, která o ní zveřejnila práci v časopise Dějiny a současnost (7/2009), a literárním historikem prof. Josefem Vojvodíkem, který jí ve své knize „Povrch, skrytost, ambivalence“ věnoval celou kapitolu s názvem „Subjektivní prožitek čtvrté dimenze: Svetozar Nevoles jako typ manýristického badatele a jeho fenomenologie alterovaného vnímání jako forma transcendentální redukce“.

S jeho zájmem o vnímání souvisí i jeho zaměření na Rohrschachovskou diagnostiku, v níž měl rozsáhlé znalosti a stal se učitelem a poradcem řady psychologů. Publikoval návrh českého názvosloví a jednotné signatury Rohrschachova experimentu.

Doc. Nevoles vyrůstal v rodině, která vytvářela kultivované prostředí. Objevila se v ní řada výjimečných talentů, ale také několik případů duševních změn. Sám docent Nevoles trpěl během dospívání psychickými potížemi, které však zvládl a potlačil. Tyto okolnosti mohly vést k jeho druhému hlavnímu zájmu, vztahu mezi genialitou a duševní chorobou. Jádro jeho habilitační přednášky o tomto problému bylo publikováno pod názvem „Rysy geniality u duševně chorých“ v Čs. psychiatrii, LXII, č. 5 v říjnu 1966. Docent Nevoles shrnul literaturu pojednávající o duševních alteracích geniálních osob od Sókrata a Démokri-

ta až do dnešní doby. Upozornil na tvrzení autorů, že počet psychopatických osobností je mezi geniálními lidmi mnohem větší než v běžné populaci. Geniální nelze v biografické analýze osobnosti od psychopatologického často vůbec oddělit a podle některých názorů dílčí prvek psychopatologický je podstatnou a nutnou součástí pro genialitu vůbec. Tyto názory vzbudily odpor. Kult génia bránil i některým psychiatrům vidět příliš lidské stránky geniálních lidí, a tak u nich došlo k tzv. „inteligentnímu skotomu“.

Docent Nevoles měl za to, že lepší než nalézat na génii různé příznaky psychopatologické by bylo hledat u duševně nemocných rysy geniality. Různé duševní schopnosti a projevy považované obvykle za projevy psychóz nutno hodnotit podle toho, jak se v rámci celkové osobnosti uplatní a co přinesou lidstvu. Co obvykle platí za chorobné, může v celku osobnosti géniový mít vysokou hodnotu. Mimořádné projevy duševní mohou ukazovat něco všeobecně lidského, pochopitelného, přijatelného. Proto je možné, aby i duševně chorý člověk měl svými názory a projevy pronikavý, a dokonce kladný vliv na vývoj a pokrok lidské společnosti. Člověk se rodí s takřka nekonečnou výbavou potenciálně daných duševních schopností a stále méně a méně jich během života zůstává.

V duševním vývoji je důležitým mezníkem puberta, kdy všechny hodnoty, které jsou v individuálním založení přítomny, jsou vyneseny dočasně na světlo. V té době je též nejvyšší relativní inteligence. Umělci, básníci a někteří filosofové projevují po celý život rysy osobnosti, které se jinak nacházejí v pubertě. Metafyzicky spekulativní způsoby myšlení, vzrušení, síla, plnost, kosmické napětí prožívání. Psychické extáze tu mívají podobnost s jistými prožitky inspirace, zvláště v náboženském obzoru.

Podobné psychické stavy se mohou projevit u schizofrenie a někdy vynést na povrch neobvyčejné nadání, ukryté pod zcela banálním způsobem myšlení. Takovéto nadání je třeba rozvíjet, dát mu prostor, nepotlačovat je. Může to být nejvýznamnější část léčby.

V této práci se cele projevila osobnost doc. Nevolesho s rysy básníka, umělce i filosofa, originálním myšlením, vtipem a duševní svěžestí, které popsal u chlapců v období puberty. Objevila se v ní i jistá záliba ve schizofrenii, kterou diagnostikoval daleko častěji než jiní psychiatři. Období, kdy vytvářel tuto práci, bylo vrcholným obdobím jeho života.

Třetím hlavním zájmem doc. Nevolesho byla ochrana životního prostředí a vztah životního prostředí k duševní hygieně. V roce 1956 měl doc. Nevoles přednášku „Význam zásahů člověka do přírodního prostředí z hlediska duševní hygieny“ a v roce 1958 přednášku „Ohrožení duševního zdraví lidstva současným vývojem civilizace a psychohygienické povinnosti moderní společnosti“. V přednáškách upozorňoval, že oproti uznávané snaze o ochranu přírody a zachování rovnováhy životního prostředí je méně sledován význam zásahu člověka do životního prostředí z hlediska duševní hygieny. Duševní stav člověka nepříznivě ovlivňuje již sama nadměrná koncentrace lidí na zemi, zvláště ve velkoměstech, kde je hnána „domestikace“ lidí ad absurdum. Z toho vyplývají potíže s přísunem základních životních potřeb a odstraněním produktů života. Existují však podobné problémy i v duševní činnosti. Záplava nových poznatků nemůže být přehledná a náležitě

syntetizovaná, stupňuje se specializace na úkor celkového přehledu, z mládeže přetěžované učením vznikají polo-vzdělanci, odborníci omezení. Koncentrací duševních činností lidí vznikají „mentální fekálie“. I průměrný, zdravý a inteligentní člověk může pod tíhou stupňovaných nároků snáze selhat. Vývoj moderní vědy je spojen se zmenšováním názornosti a roste počet teorií, které dělají potíže vžitému „zdravému rozumu“.

Situace vytvářené pokrokem vědy vznikají dříve, než jsou známy jejich vlivy na lidský život, tělesné a duševní zdraví. Soubor lidských nepodmíněných reflexů, instinkty propůjčující smysl lidskému chování, se v novém prostředí stávají čím dále tím více neadekvátními, nemohou se adaptovat, dochází k jejich uvolnění, k oslabení jistých pudů. Může dojít k vytvoření daleko plastičtějších podmínek reflexů, k pokroku, k vývojovému skoku, k novým způsobům myšlení, ale může se objevit snížená vitalita, ztráta prožívání smyslu života a zvýšená sebevražednost. Nové patogenní podněty mohou vést k nepřiměřenému ukájení potřeb a zapříčinit vznik toxikomanie a delikvence. Strmá křivka vývoje pokroku může navodit velký růst duševních poruch. Proto je nutné, aby využití růstu vědy bylo vždy proporcionální a duševní hygiena směřovala k ochraně duševního zdraví lidstva před patogenními vlivy civilizace s maximálním předstihem, před okamžitými potřebami společnosti. V těchto přednáškách se dotkl doc. Nevole dodnes neřešeného a stále naléhavějšího a bolavějšího problému.

Čtvrtým hlavním zájmem doc. Nevoleho, který se začal projevovat nápadněji až v posledním desetiletí jeho života, bylo téma sebevraždy. V roce 1955 měl v Psychiatrické léčebně v Dobřanech přednášku „Světová sebevražednost v uplynulém půlstoletí“. Dne 3. 5. 1956 měl ve Spolku českých lékařů v Plzni přednášku „problémy sebevražednosti“. Téhož roku publikoval v Čs. psychiatrii „K otázce sebevražednosti a její prevence“. Dne 7. 5. 1958 přednesl v Čs. psychiatrické společnosti v Praze práci „K otázce sebevražednosti v českých zemích“. V témže roce publikoval v Plzeňském lékařském sborníku práci „Manželské disharmonie sebevrahů ve srovnání s duševně nemocnými podle statistiky ČSR“. V r. 1961 napsal pro Časopis lékařů českých práci „Ke způsobům provedení sebevražedných činů. Z rozboru 2047 suicidních pokusů“.

V roce 1962 zažádal doc. Nevole o připuštění ke zkouškám k získání hodnosti kandidáta lékařských věd a hodlal předložit kandidátskou disertační práci na téma „Sebevražednost jako problém biologický“. V této práci pokládal sebevraždu za důsledek insuficience pudu sebezáchovného, ztrátu smyslu života, který je determinován poruchou instinktů a pudů. Tato disociace instruktivních tendencí se projevuje i jinými úpadkovými jevy, jako toxikomanií, delikvencí, rozvodovostí, hedonismy, a je spojena s rozvojem civilizace. Civilizace a sebevražednost a jiné úpadkové jevy jsou společnými následky téže příčiny, rubem a lícem jedné medaile, právě tak jako genialita a duševní choroba. V období progresu rodu dochází k uvolnění dědičných instinktů na podněty, které se tím stávají insuficientními, a civilizace je kompenzačním produktem těchto insuficiencí. Její překotný vývoj ohrožuje duševní zdraví lidstva. Psychohygienická opatření musejí vycházet z výzkumu konkrétních škod, které vznikají vlivem překotného vývoje civilizace na

duševní zdraví, musejí promyšleně řídit lidské jednání a neponechávat vývoj škodlivé živelné spontánnosti.

Tuto disertační práci doc. Nevole nikdy nepodal.

Při své bohaté, košatě rozvinuté osobnosti zasáhl doc. Nevole i do jiných oblastí. Jeho systematický duch ho přivedl k mravenčí práci bibliografické. Pracoval na několika svazcích československé lékařské bibliografie a po řadu let řídil, v době, kdy zahraniční literatura byla vzácností, „Referátový výběr z psychiatrie“. Později byl spojen s výběrem abstrakt i z oblasti neurologie.

Před svou nejrozsáhlejší, nejnáročnější a vyčerpávající práci byl postaven Osudem.

V roce 1937 nastoupil doc. Nevole na Psychiatrickou kliniku v Praze, kde s výjimkou válečných let pracoval až do 1. 3. 1951, kdy se stal pověřeným přednostou Psychiatrické kliniky LF UK v Plzni. Dne 8. 10. 1951 byl zatčen a později odsouzen, protože přijal na Psychiatrickou kliniku v Praze svého spolužáka a přítele profesora Josefa Kostohryze a staral se o jeho odbornou léčbu. Profesor Kostohryz byl v té době stíhán pro ilegální činnost. 9. 5. 1953 byl doc. Nevole na amnestii propuštěn. Ředitel Psychiatrické léčebny v Dobřanech MUDr. Jaromír Rubeš ho přijal v červenci 1953 jako laboranta, po jeho rehabilitaci od 1. 3. 1954 jako primáře. Po příchodu do Psychiatrické léčebny v Dobřanech se doc. Nevole při svém intenzivním zájmu o duševní dění duševně nemocných a patopsychické fenomény, které se u nich vyskytují, ocitl v prostředí oplývajícím těmito jevy. Zatímco se na klinice setkával s několika zajímavými případy určitého druhu, zde jich najednou byly desítky, ne-li stovky. Doc. Nevole chtěl pochopit a zpracovat toto nesmírné množství látky vhodné k poznání a k výzkumu. Po běžné práci na primariátu dlouho do noci dělal za pomoci své obětavé manželky precizní výpisy z chorobopisů a utápěl se v této záplavě poznatků. Posléze se uchýlil ke statistice jako jedině metodě, kterou bylo možno toto množství informací podchytit. Kromě výpisů z chorobopisů propuštěných nemocných zpracovával i výsledky obsáhlého cenzu dobřanské psychiatrické léčebny.

Z této práce vzešlo množství přednášek a publikací, její výsledky nebyly však zdaleka zpracovány.

V důsledku dlouhodobé vyčerpávající činnosti objevil se u doc. Nevoleho pocit stagnace, nenaplnění, opustily ho originální tvůrčí myšlenky, dostavil se pocit vyprahlosti, „mens arida“, který postihuje některé osoby s vysokou duševní úrovní, vědce, myslitele po úporném úsilí. Tento stav se nezlepšil ani poté, co odešel v roce 1961 z Psychiatrické léčebny v Dobřanech a nastoupil do VÚPS (Výzkumného ústavu psychiatrického) v Praze. Doc. Nevole hledal různé cesty, jak se dostat z pocitu vyhořelosti. Posléze doufal, že bude moci jako přednosta budovat novou psychiatrickou kliniku v Martině a že se bude moci účastnit kongresu o Rohrschachově testu v Paříži. Obé mu bylo znemožněno. Pak stačilo zklamání v meziosobním vztahu, aby míra jeho utrpení byla přeplněna. V noci z 11. na 12. září 1965 spáchal suicidium dokonale, způsobem, který v jedné ze svých publikací považoval za nejjistější.

Tak zemřel člověk, který při obnově svých tvůrčích sil mohl ještě přinést naší psychiatrii mnoho originálních myšlenek a vědeckého poznání. Dodnes je řada jeho poznatků platná a jeho předpovědi duševního vývoje lidí v naší civilizaci se až hrozivě plní.